

A PÁLYAIDENTITÁS, PÁRKAPCSOLATI ELKÖTELEZŐDÉS ÉS CSALÁDI HÁTTÉRTÉNYEZŐK ÖSSZEFÜGGÉSEI A KÉSZÜLŐDŐ FELNŐTTSÉG IDEJÉN

ELEKES Szende

Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola
elekes.szende@sapientia.hu

MIKUSKA Petra

Pázmány Péter Katolikus Egyetem (MA hallgató)
mikuskapetra@gmail.com

KOMLÓSI Piroska

Károli Gáspár Református Egyetem
flaskom@t-online.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

Háttér és célkitűzések: Napjainkban az identitás keresése kitolódik a huszas évek végéig (Arnett, 2000). Arnett ezt a sajátos, 19–29 év közötti időszakot „készülődő felnőttégnek” nevezi. Waterman (1999b) szerint bizonyos családi tényezők segíthetik vagy gátolhatják az identitáskeresés folyamatát. Jelen kutatásban ezek közül a Baumrind (1966) által leírt szülői nevelési stílusok, valamint a szülők válásának pályaidentitással és párkapcsolati elköteleződéssel való összefüggéseit vizsgáljuk.

Módszer: A vizsgálatban a demográfiai adatok, valamint a származási családra vonatkozó adatok lekérdezése mellett alkalmaztuk a Melgosa Pályaidentitás Skálát, a Párikapcsolati Identitás Kérdőívet, a Szülői Autoritás Kérdőívet, valamint két item rákérdezett a vallásosságra. A vizsgálati mintát 220, 19–29 éves személy alkotta.

Eredmények: Hipotézisünknek megfelelően azt találtuk, hogy az identitásdiffúzió valamint a moratórium enyhe negatív összefüggést mutat az életkorral. A vallásosság pozitív összefüggésben van a korai zárással és családi mintakövetéssel, míg enyhe negatív összefüggést mutat a diffúzióval és elköteleződés halogatásával. A családi háttértényezők esetén elvárásainkkal ellentétben az elvált szülők gyerekeinél nem magasabb a kevésbé adaptív identitásállapotok szintje, viszont a kétszülős családban felnőtt fiataloknál szignifikánsan magasabb a korai zárás a pályaidentitás, valamint a családi mintakövetés a házasságkötés

terén. A szülők nevelési stílusát illetően elmondható, hogy elvárásainknak megfelelően az anya engedékeny nevelési stílusa összefügg az identitásdiffúzióval, míg mind az anya, mind az apa irányító/megkívánó nevelési stílusa a korai zárás magasabb szintjével jár együtt.

Következtetés: A szülői nevelési stílusok az identitásállapotok varianciájának viszonylag kis százalékát magyarázzák, viszont hatásuk szignifikánsnak bizonyul, ezért szerepük semmiképp sem elhanyagolható.

Kulcsszavak: identitás, identitásállapot, készülődő felnőtté válás, nevelési stílusok

BEVEZETÉS

Identitáskeresés a klasszikus elméletek tükrében

A felnőtté válás útján az ember egyik fő fejlődési feladata az érett identitás elérése, vagyis a „ki vagyok?” kérdésre adható válaszok megtalálása az élet különböző területein. Az identitáskutatás terén Erik Erikson az első klasszikus, akit említhetünk. A szerző az identitáskeresés életfeladatát elsősorban a serdülőkor sajátosságának látja, amikor a serdülő felteszi a kérdést, melyik az „igazi” énje, mit akar valójában (Erikson, 1968; Horváth-Szabó és mtsai, 2007). Az életszakasz végére jó esetben kialakul az „identitás első megfogalmazódása”, leggyakrabban a nemi szereppel és a pályaválasztással kapcsolatban (Horváth-Szabó és mtsai, 2007), míg a krízis sikertelen megoldása esetén a fiatal a szerepkonfúzió állapota fenyegeti. Erikson ugyanakkor megjegyzi, hogy a fejlett ipari társadalmak lehetővé tesznek egy elhúzódozó „pszichoszociális moratóriumot” a húszas évek közepéig, amely során a fiatal folytathatja az identitáskeresést, explorációt (Arnett, 2000), és elismeri, hogy a főiskolai tapasztalatok jelentős hatást gyakorolnak az identitásépítés folyamatára (Waterman, 1999b).

James Marcia továbbgondolta Erikson elméletét, és két szempontot figyelembe

véve – volt-e krízis/exploráció, illetve történt-e elköteleződés – négy identitásállapotot azonosított (Marcia, 1966). A *krízis/exploráció* arra vontkozik, hogy a serdülők újraértékelik szüleik választását, aktívan kutatják jövőbeni lehetőségeiket, és keresik a számukra legmegfelelőbb alternatívát. Az *elköteleződés* dimenzió azt jelenti, hogy a személy leteszi a voksát bizonyos célok, értékek, nézetek mellett. Az identitásállapotok Marcia megállapítása szerint egy fejlődési kontinuumon a következő sorrendben követik egymást, a legkevésbé érettől a legérettebbig haladva: identitásdiffúzió, korai zárás, moratórium, elért identitás (Marcia, 1967; Waterman, 1999b). A *diffúz identitású* személyeket mind egy kimondott explorációs periódus, mind az elköteleződések hiánya jellemzi. A *korai zárók* elköteleződtek ugyan bizonyos értékek mellett, de nem mutatták jelét identitáskrízisnek, a szüleiktől és más tekintélyszemélyektől átvett identitáselemeket használják. A *moratórium* állapotában lévők éppen átélnek az identitáskrízist, az alternatívák közötti vergődést, ám elköteleződés még nem született. Végül az *elért identitás* azt jelenti, hogy a fiatalok már átmentek olyan időszakon amikor aktívan keresték a számukra legoptimálisabb alternatívát, és elköteleződtek egy hivatás, politikai, vallási nézet mellett (Marcia, 1966; Kroger és Marcia, 2011). Water-

man (1985) kutatásai szerint az életkorral fokozatosan csökken az identitásdiffúzióban lévők, ill. egyre nő az érett identitást elérők aránya, minden vizsgált identitás-terület esetén. A moratórium és korai zárás állapota ezzel szemben nem mutat monoton lineáris változást az identitás különböző területein (Waterman, 1999a). Bár Marcia eredeti vizsgálataiban az identitás három területe (szakmai, vallási, politikai) alapján egy identitásállapotba sorolták a vizsgálati személyeket (Marcia, 1966, 1967), más vizsgálatok azt találták, hogy egy személy lehet különböző identitásállapotban a különböző területek tekintetében – például pályaválasztás vagy világnézeti elköteleződés –, mert a főiskolai miliőben megkérdőjeleződhetnek a fiatal elköteleződései, és újrakezdődhet az exploráció folyamata az identitás egyes területein (Horváth-Szabó és mtsai, 2007; Luyckx és mtsai, 2006).

A készülődő felnőtté válás

Erikson identitáselmélete óta számos átalakuláson mentek át az iparosodott társadalmak. Egyre több fiatal vesz részt felsőfokú tanulmányokban, és ezzel összefüggésben kitolódott a házasságkötés, valamint az első gyerek születésének időpontja (Arnett, 2006; UNECE, 2013). Ma már nem állíthatjuk, hogy az identitáskeresés, és ezzel együtt a felnőtté válás lezárul a serdülőkor végéig. Sokkal valószínűbb, hogy a moratórium állapota, a keresgélés időszaka kitolódik a húszas évek közepéig, akár végéig is, az identitás egy-egy vagy akár minden területén (Arnett, 2007; Horváth-Szabó és mtsai, 2007).

Az említett társadalmi változásokra hivatkozva Jeffrey Arnett a *készülődő felnőtté*

ség kifejezéssel jellemzi a 18–27 éves periódust, amellett érvelve, hogy az iparosodott társadalmakban egy különálló életszakasz körvonalazódott a serdülőkor és a fiatal felnőttkor határán. Arnett szerint a készülődő felnőtté válás sajátossága, hogy a fiatal folytathatja a serdülőkorban elkezdett explorációt szakmai és magánéleti téren egyaránt, kipróbálhatja magát különböző munkahelyeken, ismerkedhet, ugyanakkor még nem sürgetik a felnőttkorra jellemző elköteleződések és felelősségvállalás. A szubjektív önjellemzésekben megjelenik az ún. „kettőköztiség” élménye: az érintettek sem gyerekeknek, sem felnőtteknek nem tekintik magukat (Arnett, 2000, 2007).

Eriksonnal ellentétben, aki ezt a serdülőkor életfeladatának látja, Arnett szerint az *identitáskeresés javarésze* a 18–25 éves közötti időszakban történik (Arnett, 2000, 2006). Az exploráció kiterjed a pályaválasztásra és magánéletre egyaránt. Sok fiatal abbahagyja az elsőként megkezdett szakképzést, és más szakra vagy más intézményre vált. A mesterképzés lehet a kezdeti irány megerősítése, de vehet ettől eltérő irányt is. A munka mezején szerzett korai tapasztalatok (pl. önkéntes munka) felkészülést jelentenek a későbbi szakmai szerepekre. A különböző munkák kipróbálása révén ilyen kérdésekre keresik a választ: „Mi az, amiben jó vagyok?”, „Milyen munka lenne kielégítő számomra hosszú távon?”. A magánéleti exploráció komolyabb és jövőorientáltabb a serdülőkorhoz képest. Már nem az a kérdés, hogy „Kivel jó együtt lenni itt és most?”, hanem „Abból kiindulva, hogy ki vagyok, milyen társat képzelek el magam mellé egy életre?”.

Összességében Arnett szerint az exploráció, a keresgélés pozitív módon fogható fel, mert lehetőséget nyújt az élettapasztala-

latok gyűjtésére, az önismeret mélyülésére még a végleges döntések meghozatala előtt.

Az életszakasz minden pozitívuma mellett az érem másik oldalán azt találjuk, hogy sokan beleragadnak az identitásdiffúzió vagy moratórium állapotába, akár szakmai, akár magánéleti téren, és halogatták az elköteleződés meglépését. A gyakori képzés-, munkahely-, ill. partnerváltások, a saját út megtalálásának nehézsége érzelmi síkon gyakran szorongással, depresszióval társul a készülődő felnőttek életében (Dabis és Yates, 2014; Lisznyai, 2010; Vida, 2011). A viszonylag új keletű jelenség *kapunyitási krízis* néven vált ismertté a hazai szakirodalomban (Szvetelszky, 2005; Vida, 2011). Ennek háttérében találunk bizonyos társadalmi tényezőket, úgymint a megnövekedett választási lehetőségek, nagy döntési szabadság stb., melyek részben magyarázatot adhatnak a jelenségre (Dabis és Yates, 2014). Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy milyen individuális tényezők felelősek az egyéni különbségekért. Jelen vizsgálatban figyelmünk egy ilyen lehetséges tényezőre, a készülődő felnőttek származási családjának bizonyos jellemzőire irányul.

A származási család jellemzői

A család mint a szocializáció bölcsője, megalapozza az önmagunkhoz, másokhoz és a világhoz való viszonyunkat. Az ekkor kialakult kötődés mintája lesz a későbbi társas kapcsolatoknak. A család formálja identitásunkat, az elköteleződésre és intimitásra való képességünket (Horváth-Szabó, 2007; Schultheiss és Blustein, 1994). Az észlelt családi minták befolyásolják, hogy kialakul-e a fiatal felnőttben igény tartós párkapcsolat kialakítására és családi életre (Kovács, 2014).

Szülők válásának hatása a párkapcsolatokra

A családterápiás gyakorlat rámutatott arra, hogy a gyermekek érzékenyek a szülők kapcsolatára (Minuchin, 1974, idézi Horváth-Szabó, 2007). Cui és mtsai (2008) vizsgálatának eredményei azt mutatják, hogy a szülők házastársi kapcsolatának minősége az egyik legfontosabb prediktorra az utódok romantikus kapcsolatainak. A szociális tanulás révén a rosszul működő házastársi kapcsolat és a válás valószínűsítik, hogy a gyermek olyan kapcsolati mintát sajátít el, amely megnehezítheti egy intim, tartós párkapcsolat kialakítását (Amato és DeBoer, 2001). Feng és munkatársai (1999) arra az eredményre jutottak, hogy az elvált szülők fiúgyermekai kevésbé elkötelezettek intim párkapcsolatokban. Egy fiatal felnőttet vizsgáló magyar kutatás is megerősítette, hogy az elvált szülők gyermekeinek nehezebb stabil párkapcsolatot kialakítani másokkal, alacsonyabb a kompromisszumra és az együttműködésre való képességük, félnek a hosszú távú elköteleződéstől, és kapcsolataikra a gyakori negatív kommunikáció jellemző (Horváth-Szabó, 2014).

A válás hosszú távú negatív hatásait azonban árnyalják a vizsgálatok. Lyubomirsky (2013) a válás hatásait vizsgáló kutatások eredményeit áttekintve arra a következtetésre jut, hogy az elvált szülők gyerekeinek nagyobb része, körülbelül 75%-a nem szenved hosszú távú ártalmakat, s hogy a válásnak a tanulmányi eredményre, viselkedésproblémákra és általános jólétre gyakorolt hatása nem szignifikáns. Ugyanakkor elismeri, hogy az érintettek egynegyede valóban szenved hosszú távon is. A kutatások igazolták, hogy a szülők házastársi konfliktusa inkább felelős a gyermek későbbi kapcsolati problémáiért, mint a válás (Cui és mtsai, 2008; Stadel-

mann és mtsai, 2010). Lyubomirsky (2013) is kiemeli, hogy a gyerekek rövid és hosszú távon is jobb, ha a szülők elválnak, mintsem hogy a szülők súlyos konfliktusaival terhelt, állandó feszültséggel terhelt családban, krónikus stresszben kelljen élniük. Az anya újraházasodása tompíthatja a válás hatását, mivel a szülő új partnere által új modell áll a gyermek rendelkezésére (Amato, 1996).

Szülői nevelési stílusok

A szülők nevelési stílusa egy másik jelentős tényező, amely az utódok fejlődésére kihatással van. A téma kutatásának egyik legjelentősebb képviselője, Diana Baumrind (1991) négy kritérium alapján értékelte a szülői nevelési magatartást (Horváth-Szabó, 2007): *kontroll és irányítás, önállóságra nevelés, szülő-gyermek kapcsolat fontossága, gondoskodás és melegség mértéke*. Ezek alapján Baumrind (1991) három szülői nevelési stílust írt körül.

A *tekintélyelvű* nevelési stílus esetén a szülő világos szabályokat támaszt és megkérdőjelezés nélküli engedelmességet vár el a gyermektől (Baumrind, 1991). A gyermek viselkedését büntető intézkedésekkel igyekszik kontrollálni (Buri, 1991; Sallay és Münnich, 1999).

Az *engedékeny* szülők nagy szabadságot biztosítanak gyermekeiknek, és nem várnak el érett viselkedést tőlük. Viszonylag kevés kontrollt és büntetést alkalmaznak (Buri, 1991).

Az *irányító/megkívánó* szülő egyszerre meleg, válasz kész és világos elvárásokat támaszt a gyermek magatartásával kapcsolatban. Irányítása támogatással, ésszerűséggel, rugalmassággal párosul, mindez lehetővé teszi a gyerek számára, hogy szabadon felfedezze a világot (Buri, 1991; Sallay és Münnich, 1999).

Nevelési stílusok és identitás kapcsolata

Az identitásállapotok lehetséges prediktorai közül Kroger és Marcia (2011) különösen a szülő és gyermek közti kötődés szerepét emeli ki. Waterman (1999b) a következő családi tényezők prediktorszerepét emeli ki, amelyek segítik vagy gátolják az identitásképzés folyamatát: a család stabilitása, a szülőkhöz való identifikáció mértéke, a szülőkhöz való érzelmi közelség, a rendelkezésre álló sikeres minták, és nem utolsósorban az alkalmazott nevelési stílusok.

Sallay és Münnich (1999) rávilágítottak arra, hogy úgy a szülői melegség, mint a megfelelő korlátok hiánya kevésbé érett énefejlődést valószínűsítenek a serdülőknél. Ratner (2014) rámutatott arra, hogy egy meleg és szerető anyafigura a biztonság élményét nyújtja a gyermek számára, ami bátorítja az explorációt, az identitáskeresést.

A szülői nevelés és az identitás kapcsolatát először Berzonsky (2004) vizsgálta. Azt találta, hogy az irányító/megkívánó szülők az exploratív viselkedés ösztönzése, és a serdülő autonómiájának támogatása révén a pszichológiailag adaptív identitásállapotokat segítik elő. Az irányító/megkívánó szülők gyermekei szociálisan kompetensebbek, magabiztosabbak, pszichoszociálisan érettebbek és motiváltabbak; rájuk az elért identitás vagy a moratórium állapota jellemző (Berzonsky, 2004). Ezzel szemben az engedékeny vagy túlkontrolláló szülők gyermekei esetében leginkább a kevésbé érett identitásállapotok a jellemzők (Berzonsky, 2004; Ratner, 2014). A *tekintélyelvű* szülők gyermekei esetében általában passzivitást, konformitást és a külső kontrollosságot figyelhetjük meg. A legtöbbben a korai zárás állapotában vannak. Az *engedékeny* szülők gyer-

mekei pedig alulkontrolláltak, felelőtlenebbek, alacsony az énhatékonyságuk; rájuk leginkább a diffúz identitás állapota jellemző (Berzonsky, 2004).

Az identitás mérésére használt eszközök és a párkapcsolati elköteleződéssel kapcsolatos vélekedések vizsgálata

Erikson és Marcia elméletére alapozva számos mérőeszközt dolgoztak ki az identitás különböző vetületeinek vizsgálatára, amelyek elsősorban a pályaidentitást, és az egyének vallási, politikai nézeteit vizsgálták. Az elsők között volt az *Objective Measure of Ego Identity Status* (Bennion és Adams, 1986), amely a négy identitásállapotnak megfelelően kérdez rá az egyén szakmával kapcsolatos, vallási és politikai nézeteire. Az *Extended Objective Measure of Ego Identity Status* skálát (EOM-EIS, Balistreri és mtsai, 1995), az előző három terület mellett rákérdez a baráti és szexuális kapcsolatokról való gondolkodásra, a randevúzási szokásokra, életmóddal kapcsolatos nézetekre is.

Napjainkban az egyik legismertebb mérőeszköz az *Ego Identity Process Questionnaire* (EIPQ, Balistreri és mtsai, 1995). A skála tételei a krízis és elköteleződés dimenzió mentén, az élet nyolc területét vizsgálják: munka, vallási és politikai nézetek, értékek, család, baráti kapcsolatok, randevúzási szokások, szexualitáshoz való viszonyulás.

Hazánkban egyik legismertebb magyar nyelvre fordított és validált identitást vizsgáló eszköz a *Melgosa-féle Pályaidentitás Skála* (OIS, Melgosa, 1987; András, 1995), amely szintén a Marcia-féle identitásállapotokra épül, és amely kifejezetten a szakmával kapcsolatos explorációt és elköteleződést vizsgálja.

A fent említett kérdőívek, különösen az EIPQ tételei között fellelhetünk párat, amelyek az egyén baráti és romantikus kapcsolataira, szexuális életére, nemi szerepekkel kapcsolatos nézeteire vonatkoznak, viszont kimondottan a párkapcsolati formákra vonatkozó exploráció és elköteleződés az identitásvizsgálatok során háttérbe szorult. Éppen ezért kidolgoztunk egy mérőeszközt, amely még nem házasságban élő személyek párkapcsolati formákkal, elköteleződéssel kapcsolatos elképzelését vizsgálja (*Párkapcsolati Identitás Kérdőív* – Elekes és mtsai, 2017). Nem a konkrét partnerekkel szembeni elköteleződés kérdése van a fókuszban, hanem annak vizsgálata, hogy a személy mennyire alaposan gondolkodik azon, hogy mi a számára ideális párkapcsolati forma, kész-e a jövőbeni elköteleződésre, és ha igen, milyen motivációból: családja hatására, mert „ez a szokás” vagy egyéni átgondolás következtében.

Bár láthattuk, hogy az identitásnak több vetülete van, úgy véljük, hogy a fiatal felnőttek életében a két legjelentősebb krízist a pályaválasztás útvesztői (Horváth-Szabó, 2007; Ilyés, 2017; Vida, 2011), valamint a társkeresés és párkapcsolati elköteleződés kihívásai jelentik (Kézdy, 2007), ezért jelen vizsgálatban csupán erre a kettőre fókuszálunk.

Tudomásunk szerint ez az első vizsgálat, amely bizonyos családi tényezők szerepét az élet két jelentős területén, a pályaidentitás és a párkapcsolati elköteleződés tekintetében próbálja feltárni, az identitásparadigma elméleti keretében pedig lehetőség adódik a két terület közti összehasonlításra. Úgy véljük, hogy a készülődő felnőttek identitásproblémái és elköteleződési nehézségei háttérében álló lehetséges individuális

tényezők közül kiemelt szerepe van a származási családban szerzett tapasztalatoknak. Ezért bízunk abban, hogy vizsgálatunk által közelebb kerülhetünk az említett problémák megértéséhez.

VIZSGÁLAT

Módszer

Célkitűzés

Jelen vizsgálat célja volt feltárni azon összefüggéseket, amelyek a készülődő felnőttek származási családjának egyes jellemzői, mint a szülők válása, az apa és anya nevelési stílusa, valamint pályaidentitásuk és párkapcsolati elköteleződési hajlandóságuk között fennáll.

Hipotézisek

1. Waterman (1985) nyomán feltételeztük, hogy az életkorral növekszik mind a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság, mind az érett pályaidentitás, a diffúzió állapota pedig csökken.
2. Waterman (1999b) és Luyckx (2006) nyomán feltételeztük, hogy a fiatal felnőttek nem feltétlenül vannak azonos stádiumban a pályaidentitás és a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság tekintetében.
3. Korábbi kutatásunk alapján (Elekes és mtsai, 2017) feltételeztük, hogy a vallásgyakorlás pozitív összefüggést mutat a párkapcsolati elköteleződési hajlandósággal, de nincs összefüggésben a pályaidentitással.
4. Feng és mtsai (1999) nyomán feltételeztük, hogy az egyik szülő kiesése – különösen a szülők válása – hatást gyakorol a fiatal párkapcsolati elköteleződési hajlandóságára, de nem befolyásolja a pályaidentitást.

5. A szülők nevelési stílusa, valamint a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság és pályaidentitás között együttjárást várunk.

5a. Berzonsky (2004) kutatása szerint az elköteleződést az irányító/megkívánó nevelési stílus segíti elő, mert önállóságra nevel egy támogató érzelmi környezetben. Ezért feltételezzük, hogy a szülők demokratikus nevelési stílusa összefügg a fiatal felnőtt párkapcsolati elköteleződési hajlandóságával és pályaidentitásával.

5b. Szintén Berzonsky (2004) eredményeivel összhangban a szülők autokrata nevelési stílusa összefüggést mutat a korai zárás állapotával, mivel a tekintélyelvű szülők gyermekei esetében általában passzivitást, konformitást és a külső kontrollosságot figyelhetünk meg.

5c. A szülők engedékeny nevelési stílusa együttjárást mutat a diffúz identitásállapottal, mert az engedékeny szülők gyermekei alulkontrolláltak, felelőtlenebbek, alacsony az énhatékonyságuk (Berzonsky, 2004).

Vizsgálati személyek

Arnett (2000) elméletére alapozva a kérdőívcsomag kitöltésének kritériuma az volt, hogy a kitöltő személyek életkora 18 és 29 év között legyen. Továbbá a házasság személyek nem töltötték ki a párkapcsolati elköteleződési hajlandóságot vizsgáló kérdőívet. A mintavételi eljárás nem valószínűségi mintavétellel, hólabda módszerrel történt. A kutatásban összesen 227 fő vett részt, közülük azok eredményei kerültek bele a végleges mintába, akik megfeleltek az életkori, családi állapot feltételeinek, valamint minden kérdésre választ adtak. Így végül 220, illetve 194 fő eredményeit vettük bele a vizsgálatba.

Mérőeszközök

A kutatás online kérdőívcsomag segítségével történt. Elsőként a demográfiai változókra vonatkozó kérdésekkel találkoztak a résztvevők, majd a következő kérdőívekkel, ebben a sorrendben: Melgosa-féle Pályaidentitás Skála a szakmai identitás mérésére, az ún. Párkapcsolati Identitás Kérdőív a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság mérésére, majd a Szülői Autoritás Kérdőív, külön az anyára és az apára vonatkoztatva.

Demográfiai kérdések: A kérdőívcsomag első részében néhány kérdés a kitöltő életkorára, nemére, iskolai végzettségére, jelenlegi családi állapotára és lakáskörülményeire vonatkozott. Ezen kívül a származási család bizonyos aspektusaira is rákérdeztünk, pontosabban arra, hogy kétszülős családban nőtt-e fel az adott személy, mi az oka annak, hogyha nem, valamint a testvérek számára is rákérdeztünk. Továbbá a Hungarostudyból (Kopp és Kovács, 2006) átvett két tétel rákérdezett a vallásgyakorlás gyakoriságára („Gyakorol-e Ön valamilyen vallást, és ha igen, milyen rendszerességgel?”), illetve a vallás szubjektív fontosságára („Mennyire fontos Önnek a mindennapi életében a vallás?”).

Melgosa-féle Pályaidentitás Skála (OIS; Melgosa, 1987; András, 1995): A mérőeszköz James Marcia identitásparadigmája alapján vizsgálja az egyének pályaidentitását, és négy alskálát alkotva a tételek leírják a diffúzió, korai zárás, moratórium és elért identitás állapotát. Kutatásunkban a skála módosított változatát (András, 1995) használtuk, amely átfogalmazott tételeket tartalmaz abból a célból, hogy már pályát választott felnőttek számára is értelmezhető legyen. Például az első tétel az eredeti skálában: „Jelenleg nem tudom pontosan, hogy milyen pályát válasszak, de több lehető-

ség is megfordul a fejemben”, a módosított változatban ekképpen hangzik: „Jelenleg nem tudom pontosan, hogy pályámon belül milyen területet válasszak, de több lehetőség is megfordul a fejemben”. A négy alskála közül háromnak a megbízhatósága kitűnőnek bizonyul: elért identitás ($\alpha = 0,846$), moratórium ($\alpha = 0,807$), korai zárás ($\alpha = 0,768$), míg a diffúzió alskála megbízhatósága elfogadható ($\alpha = 0,591$). A válaszadóknak egy 5 fokú Likert-skálán (1 – egyáltalán nem igaz, 2 – inkább nem igaz, 3 – nem tudom eldönteni, 4 – inkább igaz, 5 – nagyon igaz) kell eldönteniük, hogy mennyire tartják igaznak magukra nézve az állításokat.

Párkapcsolati Identitás Kérdőív (PIK; Elekes és mtsai, 2017): A mérőeszköz a Marcia-féle identitáselméleti keretre építve vizsgálja a még nem házas személyek párkapcsolati formákról, elköteleződéssel kapcsolatos nézeteit. A kérdőív struktúrájának alapját a Melgosa-féle Pályaidentitás Skála szolgáltatta. Mint már mondtuk, nem a konkrét partnerekkel szembeni elköteleződés kérdése van a fókuszban, hanem annak vizsgálata, hogy a személy mennyire alaposan gondolkodik azon, hogy mi a számára ideális párkapcsolati forma (moratórium) vagy sodródik egyik napról a másikra (diffúzió), kész-e a jövőbeni elköteleződésre, és ha igen, milyen motivációból: családja hatására, mert „ez a szokás” (korai zárás) vagy egyéni átgondolás következtében (elért identitás).

Az általunk létrehozott kérdőív 20 állítást tartalmazott. A faktoranalízis során három faktort sikerült kimutatni, amelyek jó vagy kitűnő megbízhatósággal bírtak: 1. családi mintakövetés ($\alpha = 0,873$), például „A szüleim példája nyomán én is megszeretnék házasodni.”; 2. keresés és kétség ($\alpha = 0,697$) például „Gondolkodom azon,

hogyan milyen párkapcsolati forma a legjobb számomra.”; 3. elköteleződés halogatása ($\alpha = 0,864$) például „Túl korai számomra, hogy a házasságkötés lehetőségén gondolkodjak”. Három item nem töltött egy faktorra sem, ezért a végleges skálába csak 17 item került. A válaszadóknak egy 5 fokú Likert-skálán (1 – egyáltalán nem igaz, 2 – inkább nem igaz, 3 – nem tudom eldönteni, 4 – inkább igaz, 5 – nagyon igaz) kell eldönteniük, hogy mennyire tartják igaznak magukra nézve az állításokat.

Szülői Autoritás Kérdőív (Buri, 1991; Makkos, 2017): A kérdőív a Baumrind által leírt nevelési stílusokat méri (tekintélyelvű, irányító/megkívánó, engedékeny) külön az apára és az anyára vonatkoztatva, amelyek mindegyikéhez tíz-tíz állítás tartozik. A skála így összesen hatvan tételből épül fel. Olyan, a kitöltő gyermekkorára vonatkozó állítások szerepelnek benne, mint például „A felnövekedésem során az anyám nem engedte, hogy megkérdőjelezzem egyetlen döntését sem” vagy „A felnövekedésem során az apám pontos iránymutatást nyújtott a viselkedésem és tevékenységeim számára, de megértő volt, amikor nem értettem vele egyet.” Az állításokat egy 5-fokozatú Likert-skálán kell értékelnie a kitöltőnek (1 – erősen nem értek egyet, 5 – erősen egyetértek).

Eljárás

Az adatfelvétel 2017 február-márciusában történt. A kutatásban használt kérdőívcsomagot online módon tettük elérhetővé a vizsgálatban résztvevő személyek számára. A kitöltés körülbelül 20 percet vett igénybe. A kérdőívcsomag elején ismertettük a vizsgálat menetét, várható hosszát és tájékoztattuk a személyeket arról, hogy a válaszaikat anonim módon kezeljük, azokat másnak nem adjuk ki, valamint elérhetőségünket megadva

biztosítottuk őket arról, hogy kérdés esetén meg tudnak keresni bennünket. Ezt követően a vizsgálati személyeknek egy kattintással egyezhettek bele, hogy részt vesznek a vizsgálatban. A kérdőívre beérkezett válaszok kizárólag számunkra voltak hozzáférhetőek. Mintavételünk az ún. hólabda módszer alapján történt. Jelen vizsgálatban a kérdőívcsomag linkjét közösségi portálokon, levelezőlistákon és egyetemi csoportok listáiban küldtük szét a 18–29 éves korosztálynak, akik azt további ismerőseiknek küldték el.

Az adatokat az SPSS 17,0 statisztikai programmal elemeztük. A minta elemszáma következtében, a centrális határeloszlás-tétel (Wilcox, 2010) értelmében az adatokat normális eloszlásúnak tekintettük.

Eredmények

Leíró statisztika

A nemek megoszlása szempontjából a mintában a nők túlréprezentáltak voltak. Összesen 50 férfi (22,7%) és 170 nő (77,3%) vett részt a vizsgálatban. Nemek között nincsenek szignifikáns különbségek sem a Pályaidentitás Skála, sem a Párkapcsolati Identitás Skála alskálái tekintetében.

A kitöltők *átlagéletkora* 24,09 év (SD = 3,32). *Családi állapotukat* illetően a minta megoszlása a következő: egyedülállók 35,9%, párkapcsolatban élők 35,9%, élet társi kapcsolatban élők 7,7%, eljegyzettek 8,6 %, házasok 11,8 %.

A kitöltők *gazdasági aktivitása* szempontjából a személyek 37%-a tanul, 31,8%-uk van alkalmazásban, 16%-uk tanul és dolgozik egyszerre, a többi 14% vagy alkalmi munkából él, GYES-en van vagy munkanélküli. A már munkába álltak valamivel több mint felének, 58%-ának sikerült elhelyezkednie a szakmájában.

1. táblázat. A használt mérőeszközök leíró statisztikája

	átlag	SD	min	max	Cronbach-alfa
OIS Elért identitás	20,04	7,04	7	35	,846
OIS Moratórium	23,32	7,58	8	40	,807
OIS Korai zárás	12,32	5,05	7	34	,768
OIS Diffúzió	12,26	3,80	6	28	,591
PIK Elköteleződés halogatása	14,39	7,13	7	33	,881
PIK Családi mintakövetés	14,05	6,13	5	25	,873
PIK Keresés és kétség	10,50	4,59	5	24	,728
PAQ Anya engedékeny	27,61	7,20	12	46	,782
PAQ Apa engedékeny	27,07	8,83	10	50	,869
PAQ Anya irányító	32,76	9,3	10	50	,891
PAQ Apa irányító	28,32	10,60	10	50	,924
PAQ Anya tekintélyelvű	26,25	10,29	10	50	,910
PAQ Apa tekintélyelvű	29,11	11,19	10	50	,930

A vizsgálat szempontjából relevánsak voltak a származási család struktúrájára vonatkozó kérdések. A megkérdezettek kicsivel több, mint kétharmada, 69,5%-a (153 fő) nőtt fel kétszülős családban, a maradék 30,5% (67 fő) esetén a fiatal gyermekkor folyamán az egyik szülő kiesett a családból. Az egyszülőség oka az esetek nagyrésztében (83,6%) a szülők válása volt, a többi esetben pedig az egyik szülő halála. A vizsgálati személyek életkorára a válás vagy haláleset bekövetkeztekor nagy szórást mutat (Min = 0; Max = 18; M = 6,8; SD = 5,14), a legtöbben 2,5, 8 vagy 15 évesek voltak a válás/haláleset idején, vagy már születésüktől kezdve az édesanyjukkal nevelkedtek. Az esetek többségében (73,2%) a szülő létesített új párkapcsolatot/házasságot.

A használt mérőeszközök alskáláinak megbízhatósága a jótól a kitünőig terjedő intervallumban mozgott. A Cronbach-alfa értékeket az 1. táblázat tartalmazza.

A változók közötti kapcsolatok vizsgálata

Első hipotézisünkben feltételeztük, hogy az életkorral növekszik mind a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság, mind az érett pályaidentitás, a diffúzió állapota pedig csökken. Az eredmények a 2. táblázatban láthatók. A pályaidentitás esetén elmondható, hogy az életkor előrehaladtával a moratórium, ill. diffúzió enyhe csökkenést mutat ($r = -,201$ és $r = -,178$, $p < ,001$), a Párkapcsolati Identitás Kérdőívén a Keresés és kétség valamint az Elköteleződés halogatása szintén enyhén csökken az életkorral ($r = -,222$ és $r = -,191$, $p < ,001$). Ezzel szemben a pályaidentitás skálán az elért identitás és az életkor között nincs szignifikáns kapcsolat. Hipotézisünk tehát részben igazolást nyert.

Második hipotézisünkben feltételeztük, hogy a fiatal felnőttek nem feltétlenül vannak azonos stádiumban a pályaidentitás és a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság tekintetében. Elvárásainkkal

2. táblázat. A Pályaidentitás Skála, Párkapcsolati Identitás Kérdőív alskáláinak összefüggése az életkorral

		OIS Elért identitás	OIS Moratórium	OIS Korai zárás	OIS Diffúz identitás	PIK Keresés és kétség	PIK Családi mintakövetés	PIK Elköteleződés halogatása
Életkor	r	-,084	-,201**	,024	-,178**	-,222**	-,005	-,191**
	p	,213	,003	,722	,008	,002	,941	,008

**p < 0,01

3. táblázat. Az OIS és PIK alskálái közötti összefüggések

		OIS_Elért identitás	OIS_Moratórium	OIS_Korai zárás	OIS_Diffúz identitás
PIK Családi mintakövetés	r	,160*	,048	,238**	-,099
	p	,023	,498	,001	,163
PIK Keresés és kétség	r	,019	,334**	,019	,284**
	p	,788	,000	,784	,000
PIK Elköteleződés halogatása	r	-,064	,058	-,157*	,388**
	p	,373	,422	,029	,000

* < 0,05 ** < 0,01

ellentétben a megfelelő identitásstádiumok között szignifikáns megfeleléseket találtunk: a PIK Családi mintakövetés skálája a OIS Korai zárással ($r = ,238$, $p < ,001$), a PIK Keresés és kétség alskálája a Moratóriummal ($r = ,334$, $p < ,000$) és Diffúz identitással ($,284$, $p < ,000$), valamint a PIK Elköteleződés halogatása a Diffúz identitás alskálával enyhe szignifikáns összefüggéseket mutat ($r = ,388$, $p < ,000$) (lásd 3. táblázat).

Harmadik hipotézisünkben feltételeztük, hogy a vallásgyakorlás gyakorisága pozitív összefüggést mutat a párkapcsolati elköteleződési hajlandósággal, de nincs összefüggésben a pályaidentitással. A vallásosság szerinti csoportbontáshoz egy szempontos varianciaanalízist használtunk. A vallásgyakorlás gyakorisága esetén szignifikáns eltérést találtunk a csoportok között a Párkapcsolati Identitás Skála

Családi mintakövetés alskáláján ($F(4,193) = 10,409$; $p < ,001$), illetve az Elköteleződés halogatása skálán is ($F(4,193) = 8,581$; $p < ,05$). Szintén különbség van a csoportok között a Pályaidentitás Skála Korai zárás alskáláján ($F(4,219) = 4,159$; $p = ,003$) A 4. táblázat mutatja a pontos értékeket.

A Tukey HSD post hoc vizsgálat eredményei alapján szignifikánsan alacsonyabb értékeket ($p < ,05$) mutattak a PIK Családi mintakövetés skálán a nem hívők ($M = 10,10$), mint azok, akik a maguk módján vallásosak ($M = 13,74$). A nem hívők ($M = 10,10$) és azok között, akik ritkán, de gyakorolják vallásukat ($M = 17,78$) között is szignifikáns eltérés volt ($p < ,001$). Továbbá a nem hívők ($M = 10,10$) és azok között, akik rendszeresen gyakorolják a vallást ($M = 16,22$) között szintén szignifikáns eltérés volt ($p < ,001$). Akik nem gyakorolják a vallásukat ($M = 12,10$) szignifikán-

4. táblázat. A varianciaanalízis eredményei az identitásskálák esetében a vallásgyakorlás gyakorisága szempontjából

	Nem hívő		Nem gyakorolja vallását		Maga módján vallásos		Ritkán az egyházában		Rendszeresen az egyházában		F	Szign. (p)
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
PIK Családi mintakövetés Mintakövetés	10,10	5,389	12,10	6,625	13,74	5,557	17,78	5,036	16,22	5,616	10,409	,000
PIK Elköteleződés halogatása hiánya	18,24	8,145	17,40	9,023	15,14	7,138	12,39	5,500	11,47	4,583	8,581	,000
OIS Korai zárás	9,83	3,37	12,5	6,09	12,13	5,71	11,95	3,57	13,57	5,004	4,159	,003

san alacsonyabb ($p < ,05$) pontszámot értek el a Családi mintakövetés skálán, mint azok, akik ritkán, de gyakorolják a vallást ($M = 17,78$). A PIK Elköteleződés halogatása skálán a nem hívők ($M = 18,24$) szignifikánsan magasabb eredményt értek el, mint azok, akik ritkán gyakorolják a vallást ($M = 12,39$) ($p < ,05$) és szintén szignifikánsan magasabb eredményt hoztak, mint a vallást rendszeresen gyakorlók ($M = 11,47$) ($p < ,001$). A maguk módján vallásos személyek ($M = 15,14$) és a vallást rendszeresen gyakorlók ($M = 11,47$) között is szignifikáns eltérés volt ($p < ,05$). Végül, a Pályaidentitás Skála Korai zárás alskáláján szignifikáns különbség volt a nem hívők ($M = 9,83$), és a rendszeres vallásgyakorlók között ($M = 13,57$) ($p < ,001$). Harmadik hipotézisünk tehát részben igazolást nyert.

Negyedik hipotézisünk, az egyik szülő kiesése (válás vagy haláleset miatt), a pályaidentitás, valamint a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság közötti összefüggések vizsgálatára független mintás t-próbát alkalmaztunk. A PIK Családi mintaköve-

tés skáláján azon személyek, akik kétszülős családban nőttek fel, szignifikánsan magasabb eredményt értek el, mint azok, akik nem ($t(192) = 3,047$; $p < ,05$). Úgyszintén a Pályaidentitás Skála Korai zárás alskáláján szignifikánsan nagyobb pontszámot értek el azok, akik kétszülős családban nőttek fel ($t(218) = 2,33$; $p < ,05$). Más skálák és az egyes csoportok összehasonlítása között nem találtunk szignifikáns összefüggést. A válás és haláleset összehasonlítása nem mutatott ki szignifikáns különbséget a pontszámokban. Negyedik hipotézisünk tehát nem igazolódott be, miszerint a válás hatást gyakorol a fiatal felnőttek párkapcsolati elköteleződési hajlandóságára, míg a pályaidentitására nem. A pontos eredményeket az 5. táblázat közli.

Ötödik hipotézisünk alapján a szülők nevelési stílusa, valamint a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság és pályaidentitás között együttjárást várunk. A Párpapcsolati Identitás Kérdőív esetén az anya engedékeny nevelési stílusa gyenge erősségű, pozitív együttjárást mutat az Elkötelező-

5. táblázat. A kétszülős és egyszülős családban felnőtt személyek közötti összehasonlításra végzett független mintás t-próba eredménye

	Kétszülős család		Egyszülős család		t	df	Szn. (p)
	M	SD	M	SD			
PIK Családi Mintakövetés	14,98	6,149	12,02	5,684	3,047	192	,003
OIS Korai zárás	12,84	5,194	11,13	4,542	2,330	218	,021

6. táblázat. Szignifikáns korrelációk a Pályaidentitás Skála, Párkapcsolati Identitás Kérdőív és a Szülői Autoritás Kérdőív skálái között

		Anya engedékeny	Apa engedékeny	Anya irányító	Anya autokrata	Apa irányító	Apa autokrata
PIK Családi mintakövetés	r	-,147*	,069	,133	,089	,282**	-,002
	p	,040	,343	,065	,216	,000	,980
PIK Elköteleződés halogatása	r	,208**	-,043	-,129	-,006	-,178*	,148*
	p	,004	,552	,073	,931	,013	,039
OIS Korai zárás	r	,034	,008	,249**	,056	,327**	,109
	p	,616	,906	,000	,411	,000	,107
OIS Diffúz identitás	r	,219**	,011	-,003	,003	-,032	,001
	p	,001	,866	,965	,970	,633	,988

* < 0,05 ** < 0,01

dés halogatása alszkálával ($r = ,208$; $p < ,05$), továbbá szintén egy gyenge erősségű, negatív együttjárást mutat a Családi Mintakövetés alszkálával ($r = -,147$; $p < ,05$). Az anya nevelési stílusa és a Párkapcsolati Identitás Kérdőív más skálái között nem találtunk szignifikáns együttjárást. Az apa irányító/megkívánó nevelési stílusa gyengén és negatívan korrelál az Elköteleződés halogatása skálával ($r = -,178$; $p < ,05$), valamint gyenge erősségű, pozitív korrelációt mutat a Családi Mintakövetés skálával ($r = ,282$; $p < ,001$). Továbbá az apa tekintélyelvű nevelési stílusa és az Elköteleződés halogatása skála között szintén gyenge erősségű, pozitív együttjárást kaptunk ($r = ,148$; $p < ,05$).

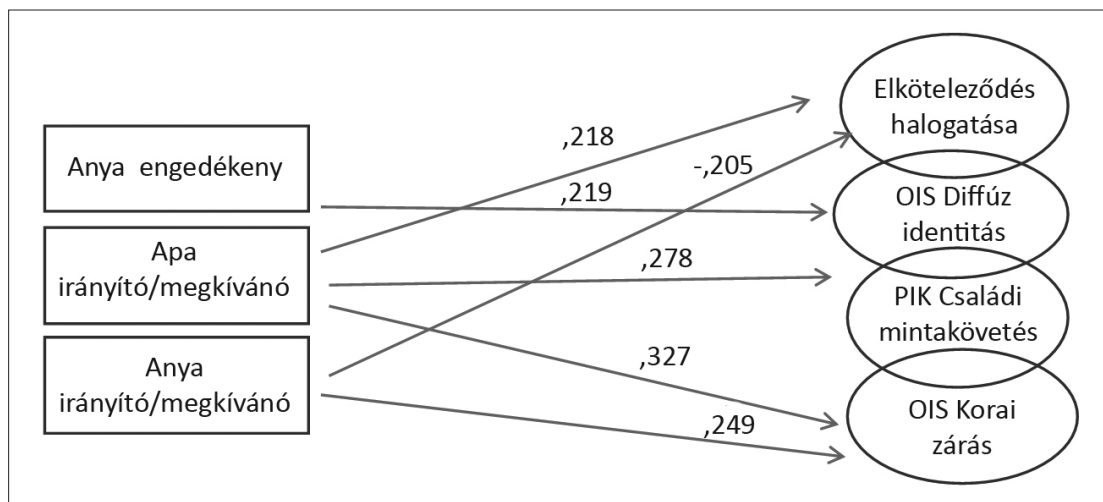
A Pályaidentitás Skála esetén a Korai zárás enyhe pozitív összefüggést mutat

mind az anya ($r = ,249$, $p < ,000$), mind az apa irányító/megkívánó nevelési stílusával ($r = ,327$, $p < ,000$). Továbbá az anya engedékeny nevelési stílusa enyhe összefüggésben van a diffúz identitással ($r = ,219$, $p < ,001$). A kérdőívek közötti korrelációs és szignifikanciaértékeket a 6. táblázat foglalja össze.

Lineáris regresszióanalízist végeztünk, hogy megvizsgáljuk, az anya és az apa nevelési stílusa milyen mértékben jósolják be a párkapcsolati elköteleződési hajlandóságot és a pályaidentitást. Az elemzésbe a korábban elvégzett korrelációban szignifikáns összefüggéseket vettük bele (ld. 6. táblázat).

Az anya engedékeny nevelési stílusa a PIK Családi mintakövetését 1,7%-ban magyarázza ($R^2_{adj} = ,012$), a modell nem szignifikáns ($F(1, 192) = 3,274$, $p > ,05$).

1. ábra. Az anya és apa nevelési stílusának hatása az identitásra (b-értékek)

Az anya engedékeny nevelési stílusának hatása ebben az esetben nem szignifikáns.

Az anya engedékeny nevelési stílus a PIK Elköteleződés halogatásának 4,7%-át magyarázza ($R^2_{adj} = ,042$), a modell szignifikáns ($F(1, 192) = 9,548, p < ,05$). Az anya engedékeny nevelési stílusának hatása szignifikáns ($\beta = ,218, t(194) = 3,090, p < ,05$).

Az apa irányító/megkívánó nevelési stílus a PIK Családi mintakövetését 7,7%-ban magyarázza ($R^2_{adj} = ,072$), a modell szignifikáns ($F(1, 192) = 16,078, p < ,001$). Az apa irányító/megkívánó nevelési stílusának hatása szignifikáns ($\beta = ,278, t(194) = 4,010, p < ,001$).

Az apa irányító/megkívánó nevelési stílus a PIK Elköteleződés halogatásának 4,2%-át magyarázza ($R^2_{adj} = ,037$), a modell szignifikáns ($F(1, 192) = 8,399, p < ,05$). Az apa irányító/megkívánó nevelési stílusának hatása szignifikáns ($\beta = -,205, t(194) = -2,898, p < ,05$).

Az anya engedékeny nevelési stílus az OIS Diffúz pályaidentitás 4,9 %-át magyarázza ($R^2_{adj} = ,044$), a modell szignifikáns ($F(1,218) = 10,962, p < ,01$). Az anya engedékeny nevelési stílusának hatása szignifikáns ($\beta = ,219, t(218) = 3,311, p < ,001$).

Az anya irányító/megkívánó nevelési stílus a korai zárás 6,3%-át magyarázza ($R^2_{adj} = ,058$), a modell szignifikáns ($F(1,219) = 14,458, p < ,01$). Az anya irányító/megkívánó nevelési stílusának hatása szignifikáns ($\beta = ,249, t(219) = 3,802, p < ,01$).

Az apa irányító/megkívánó nevelési stílus a korai zárás 10,8 %-át magyarázza ($R^2_{adj} = ,103$), a modell szignifikáns ($F(1,219) = 26,083, p < ,001$). Az apa irányító/megkívánó nevelési stílusának hatása szignifikáns ($\beta = ,327, t(219) = 5,107, p < ,001$).

Az apa és anya nevelési stílusának hatásait összegzi az 1. ábra.

ÖSSZEFOGLALÁS

Első hipotézisünkben feltételeztük, hogy az életkorral növekszik mind a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság, mind az érett pályaidentitás, a diffúzió és moratórium állapota pedig csökken. Eredményeink alapján azt mondhatjuk, hogy a diffúzió és a moratórium enyhe csökkenést mutat az életkorral,

mind a pályaidentitás, mind a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság esetén. Az eredmények részben összhangban vannak Waterman (1985, 1999b) kutatásaival, aki azt találta, hogy a diffúzió állapota egyetemes csökkenést mutat az életkorral az identitás minden területén, a moratórium életkori alakulása viszont nem mutat ilyen egyértelmű képet. Waterman kutatásaitól eltérően mi nem találtunk növekedést az elért identitás terén az életkorral párhuzamosan. Erre az egyik magyarázat, hogy a diffúzió és az érett identitás nem egy skála két pólusán helyezkednek el, hanem ez két egymástól viszonylag független jelenség. Ezért a diffúzió állapotának csökkenése nem vonja automatikusan maga után az érett identitás fele való eltolódást. Waterman (1999b) megjegyzi, hogy serdülőkorban, az identitásképzés kezdetén a diffúzió intenzívebb csökkenése figyelhető meg, míg az érett identitás fele való tolódás későbbi évekre tehető.

Bár Marcia kezdeti vizsgálataiban egy identitásállapotba sorolták a vizsgálati személyeket mindhárom vizsgált terület (szakmai, vallási, politikai identitás) alapján, a későbbi vizsgálatok nyomán (pl. Luyckx, 2006; Waterman, 1999b) feltételeztük, hogy a pályaidentitás, valamint a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság tekintetében nincsenek feltétlenül azonos stádiumban a fiatal felnőttek. Az eredményeink ezzel ellentétben a két terület összefüggéséről tanúskodnak: vizsgálatunkban a pályaidentitás terén a moratórium állapota összefügg párkapcsolati szempontból a keresés állapotával, a korai zárás a pályaidentitás terén összefüggést mutat a párkapcsolati elköteleződés terén a családi mintakövetéssel, míg a diffúz pályaidentitás összefüggésben áll mind a párkapcsolati elköteleződés halogatásával, mind a kereséssel. Eredményeink Marcia vizsgálataival

vannak összhangban (Marcia, 1966, 1967), aki azt találta, hogy minden vizsgált terület esetén azonos identitásállapotban voltak a vizsgált személyek. Ez az eredmény arra utalhat, hogy ugyanazon tényezők (pl. szülő-gyermek-kötődés, nevelési stílusok stb.) hatnak a fiatal felnőttek pályaidentitására és párkapcsolati elköteleződési hajlandóságára. Ezek egyeseknél toporgást, az elköteleződés elodázását okozzák szakmai és párkapcsolati síkon egyaránt (diffúzió), másoknál a családi minták fokozott hatása érvényesül úgy szakmai, mint magánéleti síkon (korai zárás), megint mások pedig egyszerre élnek át intenzív keresést szakmai és párkapcsolati téren egyaránt (moratórium). Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni a tényt, hogy keresztmetszeti vizsgálat lévén, kutatásunk csak pillanatfelvételt nyújt a vizsgálati személyek aktuális identitásállapotáról, de ezek változhatnak idővel, a diffúziótól az érett identitás fele haladva. Különösen a moratórium állapota bizonyul időben instabillnak, szorongáskeltő jellegéből adódóan (Waterman, 1999b).

Feltételeztük továbbá, hogy a vallásosság összefüggést mutat az párkapcsolati elköteleződési hajlandósággal, a pályaidentitással viszont kevésbé. Hipotézisünk részben beigazolódott. Eredményeink alapján szignifikáns összefüggéseket találtunk a vallásosság, valamint a PIK Családi mintakövetés alszkálája, Elköteleződés halogatása alszkálája, illetve a Pályaidentitás Skála Korai zárás alszkálája között. A vallásgyakorlás gyakoriságával kapcsolatos kérdésre adott válaszok alapján úgy tűnik, minél rendszeresebb vallásgyakorló valaki, annál inkább jellemző rá a családi mintakövetés a párkapcsolati elköteleződés terén, és annál kevésbé jellemző rá az elköteleződés halogatása. Úgy tűnik tehát, hogy azok a készülődő felnőttek, akik

számára fontos a vallásgyakorlás, szülei példája nyomán határozták el jövőbeni párkapcsolati formájukat, és házassággal kapcsolatos attitűdjeik sokkal pozitívabbak. Ezek az eredmények összhangban vannak előző kutatásunkkal, amelyben azt találtuk, hogy a párkapcsolati elköteleződéssel kapcsolatos hajlandóság közepes erősségű összefüggést mutat a vallásnak tulajdonított fontossággal, valamint a vallásgyakorlás rendszerességével (Elekes és mtsai, 2017). Meglepőbb eredmény viszont, hogy a vallásukat rendszeresen gyakorlók szignifikánsan nagyobb valószínűséggel korai zárók a pályaidentitás terén, mint a nem hívők. Ez az eredmény összhangban van Markstrom és munkatársai (1994) kutatásával, miszerint az elért identitású és a korai záró serdülők sokkal rendszeresebben járnak templomba, mint a moratórium és az identitásdiffúzió állapotában lévő személyek. Megjegyezzük, hogy korrelációs összefüggésről lévén szó, nem tudjuk eldönteni, hogy melyik tényező az ok és melyik az okozat. Az eredményre egy lehetséges magyarázat, hogy ugyanazon tényező, pl a szülőkhöz való érzelmi közelség áll mindkét jelenség háttérében, ami fogékonyra teszi a fiatalt a családi minták követésére mind a vallásgyakorlás, mind a szakmai döntések terén.

Következő hipotézisünkben feltételeztük, hogy az egyik szülő hiánya, különösen a szülők válása kihatással van a készülődő felnőttek párkapcsolati elköteleződési hajlandóságára, vagyis az elvált szülők gyerekei negatívabb attitűdöket tanúsítanak a párkapcsolati elköteleződéssel szemben, mint a kétszülős családban felnőtt fiatalok. Eredményeinkben azt találtuk, hogy az egyszülős családban felnőtt gyermekekre – függetlenül attól, hogy szülei elváltak vagy egyik szülőjük meghalt – kevésbé jellemző a család-

di mintakövetés a párkapcsolati elköteleződési hajlandóság terén, valamint a korai zárás a pályaidentitás terén. Ez érthető is, hiszen a szülők válása csökkenti a családi minták, például a házasságkötés követésének vágyát (Horváth-Szabó, 2014), és mindkét szülő jelenléte inkább valószínűsíti, hogy a gyermek szülői befolyás alá kerül a pályaválasztás során. Ugyanakkor, elvárásainkkal ellentétben az elvált szülők gyerekeire nem jellemzőbb az elköteleződés halogatása, mint a kétszülős családban felnőtt fiatalokra. Ez az eredmény azokkal a kutatásokkal van összefüggésben melyek azt mondják, hogy a szülők házastársi kapcsolatának minősége, a szülők közti házastársi konfliktusok inkább felelősek a gyermek későbbi kapcsolati problémáiért, mint a válás (Cui és mtsai, 2008; Stadelmann és mtsai, 2010).

Végül Waterman (1999b) és Berzonsky (2004) nyomán együttjárást feltételeztük a szülők nevelési stílusa, valamint az identitásállapotok között. Ezt a feltételezésünket a kapott eredmények részben igazolták. Elvárásainkkal összhangban azt találtuk, hogy az anya engedékeny nevelési stílusával szignifikánsan együtt jár a készülődő felnőttek esetében a párkapcsolati elköteleződés halogatása, valamint a pályaidentitás terén a diffúzió. Ez összefüggésben áll Berzonsky (2004) eredményeivel, miszerint az engedékeny nevelési stílus a diffúz identitásállapot prediktora. Az anya engedékeny nevelési stílusa továbbá fordított irányban együtt jár a családi mintakövetéssel. Tehát minél inkább engedékenyebbnek írták le a vizsgálati személyek az anyjukat, annál kevésbé volt jellemző rájuk a mintakövetés a párkapcsolati elköteleződés tekintetében. Ez az eredmény is alátámasztja a szakirodalomban leírtakat. Az engedékeny nevelési stílus pontosan az ellentéte a tekintélyelvű nevelésnek, és ez utóbbinak valószínű követ-

kezménye a korai zárás (Berzonsky, 2004). Ebből kifolyólag, ha az anya engedékeny, kevés az elvárása és nem gyakorol kontrollt (Baumrind, 1991), akkor a fiatalra leginkább az exploráció és az elköteleződés hiánya, valamint az erre a területre irányuló érdektelenség jellemzi, nem pedig a korai zárásra jellemző felfedezések nélküli elköteleződés. Feltételezésünket megerősítette továbbá, hogy az apa irányító/megkívánó nevelési stílusa és a párkapcsolati elköteleződés halogatása között fordított irányú, szignifikáns kapcsolat van. Ez érhető, hisz a szakirodalom alapján az irányító/megkívánó nevelési stílus az exploráción alapuló elköteleződést segíti elő, vagyis a pszichológiailag adaptívabb identitásállapotokat (Berzonsky, 2004; Ratner, 2014). Tehát amennyiben az apára a demokratikus nevelés jellemző, elősegíti, hogy a fiatal képessé váljon elköteleződni valaki mellett hosszú távon, intim kapcsolatban.

Meglepő eredmény, hogy mind az anya, mind az apa irányító/megkívánó nevelési stílusa összefügg a korai zárással a pályaidentitás terén, az apáé a családi mintakövetéssel is a párkapcsolati elköteleződés terén. A szülők demokratikus nevelési stílusa és a korai zárás közötti kapcsolatot azzal tudnánk magyarázni, hogy egy demokratikusan nevelő szülő, aki hajlandó megbeszélni a gyerekeivel a döntéseit és megmagyarázni számukra az elvárásait (Baumrind, 1991), követendő mintaként és iránymutatóként szolgálhat a fiatal számára a pályaválasztás terén. Úgy véljük továbbá, hogy az olyan szülő, aki képes meleg gondoskodással elvárásokat támasztani a gyermeke felé, valószínűsíthetően a házasságában is hasonló irányokat követ. A házasságot ezáltal az egymás iránti gondoskodás és elköteleződés jellemzi, amit a gyermek is szívesen követ mintaként, nem pedig azért, mert „ráerőltették”. Ezt támasztja alá

az is, hogy a Párkapcsolati Identitás Kérdőívben a Családi Mintakövetés skála esetében kevésbé az olyan állítások jellemzőek, melyek a kontroll és az irányítás miatti korai zárást írják le, mint inkább egy családi minta követését – ahogyan a skála elnevezése is mutatja. Például „A szüleim példája nyomán én is meg szeretnék házasodni.”. Végül a korábbi kutatásokkal ellentétben az apa tekintélyelvű nevelési stílusa és a családi mintakövetés között egy negatív irányú, gyenge kapcsolatot találtunk. Annak hátterében, hogy miért jellemzőbb a tekintélyelvű nevelési stílusban nevelt fiatal felnőttre a családi mintának való ellentmondás, serdülőkori/fiatalfelnőttkori ellenkezés feltételezhető, amelyben az egyén önszántából megpróbál szembemenni a mindent kontrollálni vágyó szülő elképzeléseivel.

A szülői nevelési stílusok és identitásállapotok közötti szignifikáns összefüggéseket továbbá regresszióelemzésnek vetettük alá. A szülői nevelési stílusok az identitásállapotok varianciájának viszonylag kis százalékát magyarázzák (4,2%–10,8%), viszont hatásuk szignifikánsnak bizonyul, ezért szerepük semmiképp sem elhanyagolható.

Következtetések

Kutatásunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy milyen összefüggések vannak a készülődő felnőttek identitásállapota, valamint származási családjuk bizonyos jellemzői, például a szülők válása, illetve az anya és apa észlelt nevelési stílusa között. Az identitáson belül két olyan területre fókuszáltunk, amelyek nagy jelentőséggel bírnak a serdülőkor és a felnőttkor közti átmenet során: a pályaidentitás, valamint a párkapcsolati formákról, elköteleződésről kialakított vélekedések. Első érdekes

eredmény, hogy a vizsgált személyek, úgy tűnik, azonos stádiumban vannak mindkét vizsgált területen: tehát például, aki diffúzióban van a pályaidentitás terén, nagy valószínűséggel negatívan viszonyul a párkapcsolati elköteleződéshez, aki korai zárónak viszonyul a pályaidentitás terén, hajlamos a családi minták átvételére a párkapcsolati elköteleződést, házasságkötést illetően.

Elvárásainknak megfelelően megerősítést nyert, hogy a szülő, különösen az anya engedékeny nevelési stílusa összefügg az identitásdiffúzióval, vagyis a toporgással, elköteleződési nehézségekkel, mind a pályaidentitás, mind a párkapcsolatok terén. Meglepő eredménynek számít, hogy az ideálisnak számító irányító/megkívánó nevelési stílus kutatásunkban a korai zárással mutat összefüggést mindkét területen. Ugyanakkor a fiatal származási családjának struktúrája, azon belül az egyszülős családban való nevelkedés és a szülők válása úgy tűnik, hogy nem befolyásolja a fiatal elköteleződéshez való viszonyulását, csupán a korai zárással mutat szignifikáns összefüggést: a kétszülős családban felnövekedett fiatalok hajlamosabbak a szülői befolyás iránti fogékonyságra és a családi mintakövetésre mind a pályaválasztás, mind a párkapcsolati elköteleződés (házasságkötés) terén. Úgy tűnik át kell gondolnunk, amit a korai zárásról tudunk. Valószínűleg az, ami Marcia idejében, az 1960-as évek derekán kevésbé adaptív identitásállapotnak számított – hisz a hippikorszakban a hagyományos, szülők által képviselt értékek megkérdőjelezése kívánatos volt –, napjainkban, egy kaotikusabb, sokkal kevesebb támponttal jellemezhető világban érthetőnek tűnik a szülők értékeivel való azonosulás a pozitív családi hatások, minták esetén.

Eredményeinkkel rávilágítottunk arra, hogy a fiatal felnőttkori identitásproblé-

mák, elköteleződési nehézségek nem pusztán bizonyos korunkra jellemző társadalmi kihívások számlájára írhatók, hanem háttérben szerepet játszhatnak családi tényezők, például a szülők nevelési stílusa. Ezáltal közelebb kerültünk a napjaink ifjúságát jelentősen érintő kapunyitási krízis jelenségének megértéséhez. Az eredményeknek konkrét gyakorlati hozadékuk van a gyermeknevelés szempontjából. Úgy véljük, fontos lehet felhívni a szülők figyelmét a fiatalok identitásalakulásában játszott szerepükre egész kicsi koruktól, hogy a szélsőségeket kerülve, a gyermek szükségleteire érzékenyen, de elvárásokat, kereteket felállítva neveljék gyermekeiket.

A kutatás korlátai és jövőbeni fejlesztési lehetőségek

A kutatás több módszertani korláttal rendelkezik. A vizsgálati mintára elmondható, hogy torzít a 20–24 évesek, ezzel egyidejűleg a felsőoktatásban résztvevők irányába, a 25–29 éves korosztály jelentősen kisebb arányban képviselteti magát. A nemek részvétele sem volt arányos, hiszen háromszor annyi nő vett részt a vizsgálatban, mint férfi. Továbbá a teljes populációhoz viszonyítva a mintában túlreprezentáltak a vallást fontosnak tartó, és rendszeresen gyakorló személyek. A jövőben érdemes lehet erre figyelni a mintavételnél.

Fontos módszertani probléma, hogy a vizsgálati személyek életkora a válás vagy a haláleset idején nagy szórást mutat, és a minta kis elemszáma miatt nem volt lehetőség statisztikai különbségek kimutatására a szülő kiesése óta eltelt idő függvényében. Ehhez hasonlóan a kis elemszám miatt nem eredményezett szignifikáns különbséget a vizsgált változók tekintetében, hogy

a szülő a válást vagy halálesetet követően létesített vagy nem új párkapcsolatot.

További lényeges korlát, hogy a Szülői Autoritás Kérdőív hazai adaptációját kis elemszámú (112 fős) mintán végezték, és nem sikerült Buri (1991) háromfaktoros struktúráját kialakítani (Makkos, 2017). Ezen kívül a vizsgálati személyek részéről érkező visszajelzések alapján is azt lehet mondani, hogy a Szülői Autoritás Kérdőív tétélei hosszúak, sok esetben nehéz eldönteni, hogy az ötfokú Likert-skálán hogyan értékeljenek egyes állításokat, mert azok több tagmondatból állnak.

Végül, de nem utolsó sorban, a különböző változók között szignifikáns, de csupán gyenge összefüggéseket kaptunk.

Mivel a vizsgálati személyek származási családjára csupán néhány kérdésben

kérdeztünk rá (kétszülős vagy egyszülős családban nőtt-e fel, válás vagy haláleset az egyszülőség oka stb.), úgy véljük a jövőre nézve érdekesebb részletesebb információkat nyerni a vizsgálati személyek származási családjáról: egyrészt a válás körülményeiről (pl. hány éves volt, amikor történt, kivel élt a válás után, újrarahasodott-e az őt nevelő szülő stb.), és egy kellően nagy mintán kimutatható lenne az ezen tényezők által játszott szerep. Másrészt érdemes lenne más változókat is vizsgálni, amelyek a szakirodalom tanúsága szerint szerepet játszhatnak a fiatal felnőttek identitásalakulásában, például a szülők kapcsolatának minősége, konfliktusai, szülő–gyermek-kötődés (Waterman, 1999b; Cui és mtsai, 2008; Stadelmann és mtsai, 2010).

SUMMARY

THE RELATION OF OCCUPATIONAL IDENTITY, RELATIONSHIP COMMITMENT AND FAMILY VARIABLES IN EMERGING ADULTHOOD

Background and aims: In the last few decades the search for identity has been postponed until the end of the twenties (Arnett, 2000). Arnett calls this specific period between 19 and 29 *emerging adulthood*. According to Waterman (1999b), some family variables may foster or hinder the process of identity formation. In the present study we focus on the role of parenting styles and parental divorce in emerging adults' occupational identity and relationship commitment.

Method: Besides demographic variables and data regarding the participants' family background, we used the Melgosa Occupational Identity Scale (OIS), Relationship Identity Questionnaire, Parental Authority Questionnaire (PAQ), and two items measured religious faith. The sample consisted of 220, 19–29 year old emerging adults.

Results: We found that identity diffusion and moratorium show a slight negative correlation with age. Religious faith is positively related to foreclosure and the acceptance of family patterns regarding marriage, while it is negatively related to identity diffusion and the lack of commitment in relationships. In contrast with our expectations, children of divorced parents do not show higher rates of less adaptive identity statuses, while individuals who grew up in two-parent families show higher rate of foreclosure, regarding both occupational identity and marriage. According to our expectations the permissive parenting style of the

mother is related to identity diffusion, while the authoritative parenting style of both the mother and the father is associated with the higher rate of foreclosure.

Discussion: The parenting styles explain a relatively small proportion from the variance of identity statuses, but their effect is significant, so their role should not be neglected.

Keywords: identity, identity status, emerging adulthood, parenting style

IRODALOM

- AMATO, P. R. (1996): Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 58(3). 628–640.
- AMATO, P. R., DEBOER, D. D. (2001): Transmission of marital instability across generations: Relationship skills or commitment to marriage? *Journal of Marriage and the Family*, 63(4). 1038–1051.
- ANDRÁSI Zs. (1995): Pszichológus hallgatók pályaidentitásának vizsgálata. Szakdolgozat. ELTE BTK, Budapest.
- ARNETT, J. J. (2000): Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5). 469–480.
- ARNETT, J. J. (2006): Emerging adulthood in Europe. A response to Bynner. *Journal of Youth Studies*, 9(1). 111–123.
- ARNETT, J. J. (2007): Emerging adulthood, a 21st century theory: A rejoinder to Hendry and Kloep. *Child Development Perspectives*, 1(2). 80–82.
- BALISTRERI, E., BUSCH-ROSSNAGEL, N. A., GEISINGER, K. F. (1995): Development and preliminary validation of the Ego Identity Process Questionnaire. *Journal of Adolescence*, 18(2). 179–192.
- BAUMRIND, D. (1966): Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4). 887–907.
- BAUMRIND, D. (1991): The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1). 56–95.
- BENNION, L. D., ADAMS, G. R. (1986): A revision of the extended version of the Objective Measure of Ego Identity Status: An identity instrument for use with late adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 1(2). 183–197.
- BERZONSKY, M. D. (2004): Identity style, parental authority and identity commitment. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(1). 213–220.
- BURI, J. R. (1991): Parental Authority Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 57(1). 110–119.
- CUI, M., FINCHAM, F. D., PASLEY, B. K. (2008): Young adult romantic relationships: The role of parents' marital problems and relationship efficacy. *Society for Personality and Social Psychology*, 43(9). 1126–1235.
- DABIS, H., YATES, J. (2014): Successful navigation of the stormy seas: What factors lead to a successful transition from the quarterlife crisis? *The Coaching Psychologist*, 10(1). 17–23.

- ELEKES SZ., KOMLÓSI P., SZÖGECZKI S. (2017): A Párkapcsolati Identitás Kérdőív reliabilitás- és validitásvizsgálata a készülődő felnőtté válás tükrében. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 5(1). 1–23.
- ERIKSON, E. (1968): Identity: Youth and crisis. *Behavioral Science*, 14(2). 154–159.
- FENG, D., GIARUSSO, R., BENGSTON, V. L., FRYE, N. (1999): Intergenerational transmission of marital quality and marital instability. *Journal of Marriage and the Family*, 61(2). 451–463.
- HORVÁTH-SZABÓ K. (2007): *A házasság és a család belső világa*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete. Párbeszéd Dialogus Alapítvány, Budapest.
- HORVÁTH-SZABÓ K. (2014): Változó világ – változó családok. Kihívások és megoldások. *Vigilia*, 79(5). 322–331.
- HORVÁTH-SZABÓ K., KÉZDY A., S. PETIK K. (2007): *Család és fejlődés*. Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest.
- ILYÉS A. (2017): Fejlődési krízisek vizsgálata fiatal felnőttek mintáján. In Kiss I., László N., Puskás-Vajda Zs. (szerk.): *Krízisek a fejlődésért: pályakép, jövőkép alakulása fiatal felnőttkorban*. FETA, Budapest. 33–45.
- KÉZDY, A. (2007): Fejlődési krízisek vizsgálata egyetemisták körében. In Puskás-Vajda Zs. (szerk.): *Felsőoktatásban tanuló fiatalok problémái, útkeresése, pályafejlődése a 21. század kezdetén Magyarországon*. FETA, Budapest. 49–68.
- KOPP M., KOVÁCS M. E. (2006): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- KOVÁCS Z. (2014): A serdülők családi élet iránti érdeklődése. *Korunk*, 25(07). 44–53.
- KROGER, J., MARCIA, J. E. (2011): The identity statuses: Origins, meanings and interpretations. In Schwartz, S. J., Luyckx, K., Vignoles, V. L. (eds.): *Handbook of Identity Theory and Research*. Springer, Berlin. 31–53.
- LISZNYAI S. (2010): Készülődő felnőtté válás. Kutatás a fiatalok mentálhigiénés állapota témakörében. In Puskás-Vajda Zs., Lisznyai S. (szerk.): *Életszakaszok határán. Közösségi és egyéni tanulási feladatok*. FETA, Budapest. 9–24.
- LUYCKX, K., GOOSSENS, L., SOENNENS, B. (2006a): A developmental contextual perspective on identity construction in emerging adulthood. Change dynamics in commitment formation and commitment exploration. *Developmental Psychology*, 42(2). 366–380.
- LYUBOMIRSKY, S. (2013): *Boldogságmitoszok. Tények és tévhitek*. Túróczi Attila ford. Ursus Libris, Budapest.
- MAKKOS E. J. (2017): A Szülői Autoritás Kérdőív hazai adaptációja. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Szakdolgozat, Budapest.
- MARCIA, J. (1966): Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5). 551–558.
- MARCIA, J. E. (1967): Ego identity status: Relationship to change in self-esteem, “general maladjustment” and authoritarianism. *Journal of Personality*, 35(1). 118–133.
- MARKSTROM, C., HOFSTRA, G., DOUGHER, K. (1994): The ego-virtue of fidelity: A case for the study of religion and identity formation in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(4). 453–469.

- MELGOSA, J. (1987): Development and validation of the Occupational Identity Scale. *Journal of Adolescence*, 10(4). 385–397.
- RATNER, K. (2014): The role of parenting and attachment in identity style development. *The University of Central Florida. Undergraduate Research Journal*, 7(1). 15–26.
- SALLAY H., MÜNNICH Á. (1999): Családi nevelési attitűdök percepciója és a self-fejlődéssel való összefüggései. *Magyar Pedagógia*, 99(2). 157–174.
- SCHULTHEISS, D. P., BLUESTEIN, D. (1994): Contributions of family relationship factors to the identity formation process. *Journal of Counseling and Development*, 73(2). 159–166.
- STADELMANN, S., PERREN, S., GROEBEN, M., von KLITZING, K. (2010): Parental separation and children's behavioral/emotional problems: The impact of parental representations and family conflict. *Family Process*, 49(1). 92–108.
- SZVETELSZKY Zs. (2005): *A kapunyitási pániktól a nagymama-elméletig*. Pont Kiadó, Budapest.
- United Nations Economic Commission for Europe, 2013. UNECE: <http://w3.unece.org/PXWeb/en/CountryRanking?IndicatorCode=303> (Letöltés ideje: 2018. május 27.)
- VIDA K. (2011): A kezdődő felnőtté válás és a kapunyitási pánik. In Puskás-Vajda Zs. – Lisznyai S. (szerk.): *Ifjúságkutatás és tanácsadás. A pszichológiai tanácsadás tudományos alapjai*. FETA, Budapest. 9–28.
- WATERMAN, A. (1985): Identity in the context of adolescent psychology. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 30. 5–24.
- WATERMAN, A. (1999a): Issues of identity formation revisited: United States and The Netherlands. *Developmental Review*, 19(4). 462–479.
- WATERMAN, A. (1999b): Identity, the identity statuses, and identity status development. A contemporary statement. *Developmental Review*, 19(4). 591–621.
- WILCOX, R. R. (2010): *Fundamentals of modern statistical methods: Substantially improving power and accuracy*. Springer Science & Business Media, New York.